

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ЕКСПЕРТИЗИ НА ВОС СОРТІВ РОСЛИН ГРУПИ ОВОЧЕВИХ  
В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Лещук Н.В.<sup>1</sup>, к. с.-г. н., Шкапенко Є.А.<sup>1</sup>, Позняк О.В.<sup>2</sup>,

<sup>1</sup>Український інститут експертизи сортів рослин,

<sup>2</sup>Дослідна станція «Маяк»

Інституту овочівництва і баштанництва НААН

*Проведено порівняльний аналіз методичного забезпечення експертизи на ВОС сортів рослин групи овочевих в Україні та країнах Європейського Союзу.*

**Ключові слова:** овочеві культури, експертиза, відмінність, однорідність, стабільність, аналіз

**Вступ.** Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах діяльності відповідно до міжнародних норм та стандартів європейської спільноти [9]. На даний час правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, де стаття 228 підрозділу 7 Частини 2 Глави 9 Розділу 5 цієї Угоди констатує наступне: «Сторони співпрацюють з метою сприяння і посилення охорони прав на сорти рослин відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин 1961 року, переглянутої в м. Женева 10 листопада 1972 року, 23 жовтня 1978 року та 19 березня 1991 року, зокрема необов'язкові виключення з прав селекціонерів, як це згадується у статті 15(2) зазначеної Конвенції» [1].

Враховуючи прагнення України європейської інтеграції існує необхідність приведення чинної законодавчої, нормативно-правової та науково-методичної бази в сфері охорони прав на сорти рослин у відповідність до міжнародних норм Європейського Союзу [8].

Останнім часом спостерігається активізація розвитку правової системи ЄС у галузі приватного права, зокрема, у сфері охорони прав © Лещук Н.В., Шкапенко Є.А., Позняк О.В., 2017.

об'єктів інтелектуальної власності селекційних досягнень: сорти рослин. Наразі відбувається формування європейського приватного права («європеїзація» приватного права країн-членів ЄС), що обумовлено метою створення та функціонування спільного ринку всіх сфер діяльності [3].

Створення системи охорони прав на сорти рослин на рівні ЄС було обумовлено необхідністю подолання обмежень та ускладнень, пов'язаних з охороною прав на сорти рослин на національному рівні країн-членів ЄС, а також необхідністю подолати різний рівень міжнародно-правової охорони сортів рослин у країнах-членах ЄС, де чинними були різні акти Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція UPOV). Наслідком цього було те, що в окремих країнах-членах ЄС норми права щодо охорони сортів рослин не відповідали мінімальному стандарту охорони сортів рослин щодо кваліфікації певних дій, процедури захисту прав тощо, що в свою чергу не відповідало вимогами спільного ринку ЄС та призводило до дискримінації селекціонерів окремих країн-членів ЄС [7].

Процес законотворчості в галузі права інтелектуальної власності у ЄС має комплексний характер, з обов'язковим врахуванням досвіду відповідного національного регулювання у державах-членах ЄС. Особливістю права ЄС є посилення охорони прав інтелектуальної власності за допомогою двох основних механізмів: гармонізації законодавства країн-членів ЄС та введення охоронних документів ЄС для різних об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, інші держави-партнери ЄС крім заходів з наближення законодавства, можуть вирішувати питання з підписання договорів щодо входження до регіональної європейської системи охорони певних об'єктів інтелектуальної власності. Країни-члени ЄС проводять узгоджену політику в сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, вони спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства в сфері інтелектуальної власності та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. На відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства в сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права та суміжних прав [4].

Значну роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг, а також свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. Початку уніфікації та гармонізації в сфері охорони інтелектуальної власності передують етап практики правозастосування прецедентного характеру, яка дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та розв'язати відповідні проблеми.

Нині йдеться про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, дана система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами [10].

Головним завданням аграрної політики України залишається тенденція до збільшення виробництва та покращання якості продукції рослинництва шляхом розширення та оновлення сортових рослинних ресурсів, які визначають продовольчу безпеку держави та використовуються в подальшому селекційному процесі. З розвитком біологічної науки та зростаючих потреб у забезпеченні сільського господарства високопродуктивними сортовими ресурсами рослин держава забезпечує якість реєстрації сортів, які поширені на території України, охорону прав селекціонерів та впровадження сортової сертифікації насіння та садивного матеріалу в Україні відповідно до Міжнародних вимог [5].

Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, включає понад 550 ботанічних таксонів, які об'єднані в основні стратегічні сільськогосподарські групи: зернові, зернобобові, олійні, технічні, кормові, картопля, овочеві, плодово-ягідні та інші. До Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, включено понад 8000 сортів, гібридів першого покоління та ліній. Сорти, включені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, посередньо задовольняють потреби ринку сортів і насіння в державі та за її межами. Україна, приєднавшись до Акта 1991 року Конвенції UPOV, з 2006 року здійснює правову охорону нових сортів усіх ботанічних таксонів.

**Постановка проблеми.** У розвинутих європейських країнах правовий захист нових сортів рослин розпочали у 1950-ті роки. Тоді було створено Союз з охорони нових сортів рослин, заснований Міжнародною конвенцією, підписаною у Парижі в грудні 1961 р. (набрала чинності у 1968 р.). Відповідні зміни до Конвенції вносили у 1972 та 1978 рр., а у березні 1991 р. на Дипломатичній конференції у Женеві одностайно ухвалено Акт Конвенції 1991 р., який, перш за все, передбачає охорону прав на всі без винятку роди та види рослин. Конвенція UPOV є незалежною і безпосередньо не пов'язана з Паризькою конвенцією з охорони промислової власності, але її побудовано за таким же зразком з урахуванням нових тенденцій регулювання міжнародних правових відносин у сфері права інтелектуальної власності, що виникли впродовж другої половини ХХ ст. Конвенцію UPOV засновано на найважливіших принципах патентного права, зокрема таких, як рівноправність іноземних і національних заявників, вільний вибір держав для здійснення охорони прав на нові сорти рослин, чинність охорони визнаних прав на певній території, незалежність охоронних документів на сорт, виданих в різних країнах, закріплення права конвенційного пріоритету (термін дії якого – 12 місяців з моменту подання первісної заявки на сорт рослин), забезпечення вільного розпорядження винятковими (чи абсолютними) правами на сорт. Сьогодні Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин – міжурядова організація, що об'єднує 68 держав і організацій, які визнають норми Конвенції 1961 р. зі змінами 1972, 1978, 1991 рр., головним завданням якої є забезпечення охорони прав на нові сорти рослин та захисту прав і законних інтересів селекціонерів [10].

Відповідно до Конвенції членами UPOV можуть бути країни, що мають адаптоване до її вимог законодавство про селекцію і державні органи, до компетенції яких віднесено: охорону прав на нові сорти, видачу за результатами експертизи охоронних документів або анулювання таких документів, реєстрацію договорів про надання ліцензій (дозволів) на виробництво та продаж насіння (садивного матеріалу) сортів, допущених до господарського використання, вирішення спірних питань щодо оформлення та використання майнових прав на них, тощо [13]. За результатами системних аналітичних досліджень діяльності, пов'язаної з новими сортами рослин, встановлено, що у країнах-членах UPOV здійснюється понад 70% комерційних операцій щодо передачі майнових прав на сорти. Частка договорів, яка пов'язана з передачею у використання сортів

рослин економічно розвинених країн, складає 95%. Велика кількість видів, сортів у межах цих видів, виробників насіння (або рослинного матеріалу) спонукали селекціонерів багатьох європейських країн організувати спеціалізовані фірми, які б відповідали за видачу ліцензій або субліцензій на використання сортів рослин від імені селекціонера чи його представника [11].

Так, система охорони прав на сорти рослин ЄС почала функціонувати з прийняттям Регламенту № 2100/94 (далі – Регламент) від 27 липня 1994 р. Відповідно до пункту 1 статті 5 Регламенту, предметом охорони можуть бути сорти всіх ботанічних сортів та видів, а також гібриди родів та видів. Тобто не міститься критеріїв обмеження кола гібридів, які можуть підлягати охороні [10]. В українському законодавстві охорона може набуватися лише на гібрид першого покоління. Таким чином, предмет охорони сорту рослин ЄС є значно ширшим і охоплює будь-які гібриди родів та видів [10].

В Україні Закон «Про охорону прав на сорти рослин» було прийнято у 1993 р. У 2006 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин». Відповідно до цього Закону новий сорт є продуктом творчої діяльності селекціонера. Матеріалізуючись, він набуває форми власності, а товаром стає з одержанням правового захисту, що підтверджує офіційний документ. Сорт вважається придатним для набуття права на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним і стабільним. Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з одержанням, використанням, захистом, відчуженням і припиненням дії права на сорти рослин в Україні [11].

Наша країна 3 листопада 1995 р. стала двадцять дев'ятим повноправним членом UPOV, згідно з рішенням XI надзвичайної Сесії Ради UPOV від 22 квітня 1994 р. про можливість приєднання України до Конвенції з охорони нових сортів рослин у редакції 1978 р. та виконання низки необхідних процедур (зокрема, прийнято Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин» від 2 червня 1995 року; 2 серпня 2006 року Україна приєдналась до Акта 1991 року Конвенції [1;13]. Усі акти Конвенції визначають для членів UPOV головні функції, а саме:

- стандартні правила встановлення новизни, найменування сортів, їх відмінності, однорідності та стабільності для набуття ними правової охорони;
- мінімальний обсяг правової охорони;
- мінімальну тривалість правової охорони;
- правила для національного режиму та пріоритети, які визначають стосунки між членами UPOV та основні принципи їх співпраці [12; 13].

Вступом до UPOV держава заявила про свої наміри охороняти права селекціонерів на основі принципів, що отримали міжнародне визнання й підтримку. Вона надає вітчизняним селекціонерам можливість отримувати правову охорону в інших державах, що є членами Союзу, і стимулює іноземних селекціонерів до вкладання коштів у селекцію рослин і виробництво насіння на своїй території. Крім того, держави мають можливість ділитися особистим досвідом і використовувати досвід інших держав-членів Союзу, а також вносити свій вклад у розвиток світової селекційної роботи.

Поліпшені сорти є необхідним і достатньо вигідним економічним елементом кількісного і якісного розширення виробництва продуктів харчування і отримання поновлених джерел енергії та сировини.

Отримання певних виняткових прав на новий сорт створює ліпші можливості для селекціонерів, що досягли успіхів при компенсації своїх витрат і одержали додаткові кошти для подальших капіталовкладень. Без охорони прав селекціонера цього важко досягти, оскільки ніщо не заважає третім особам займатися розмноженням насіння або іншого садивного матеріалу, створеного селекціонером і здійснювати комерційний збут без визнання його праці.

Співробітництво членів UPOV щодо здійснення за домовленістю спільних випробувань нових сортів на відповідність критеріям охороноспроможності є добре налагодженим. Завдяки таким домовленостям члени зазначеної міжнародної організації можуть мінімізувати витрати як коштів, так і часу на перевірку відповідності сортів критеріям охороноспроможності. Таке співробітництво сприятливо впливає на рівень інвестицій у рослинництво в державах-членах UPOV [1].

Запровадження в Україні правової охорони сортів рослин мало на меті, у першу чергу, забезпечити захист економічних інтересів селекціонерів.

Враховуючи європейську інтеграцію України та необхідність адаптації національного законодавства в сфері охорони прав на сорти рослин до законодавства Європейського Союзу *метою* комплексної ініціативної наукової тематики «Розробка та вдосконалення законодавчої, нормативно-правової та науково-методичної бази в сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до законодавства Європейського Союзу» є законодавче, нормативно-правове та методичне забезпечення кваліфікаційної експертизи сортів рослин усіх ботанічних таксонів.

**«Вдосконалення методичного забезпечення експертизи сортів рослин та його адаптування до протоколів CPVO»** - пріоритетне завдання відділу наукової координації та розробки методик і включає в себе адаптацію національних методик з експертизи сортів рослин відповідно до протоколів CPVO, вивчення якісних, кількісних і псевдоякісних ознак сортів рослин у протоколах CPVO, що забезпечить повноту морфологічної кодової формули сорту, яка є основою офіційного опису сорту за сортової сертифікації (польового інспектування та ділянкового і лабораторного сортового контролю) та сприятиме отриманню європейської еквівалентності.

Завдання, які передбачено науковою тематикою на період 2015–2020 роки за цією підтемою, полягають у впорядкуванні національної методичної бази з експертизи сортів рослин на ВОС відповідно до протоколів CPVO.

**Результати досліджень.** Моніторинг джерелознавчої нормативно-правової та методичної бази UPOV і CPVO з елементами екстраполяції проведено аналітичним методом шляхом порівняльної оцінки вітчизняного та міжнародного законодавства з подальшим встановленням еквіваленту відповідності та розбіжності нормативних актів, технічних документів, протоколів та технічних регламентів у сфері охорони прав на сорти рослин.

Відповідно до календарного плану першочерговим завданням було впорядкування національної методичної бази з експертизи сортів рослин відповідно до протоколів CPVO.

Україна у 1995 р. стала членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин UPOV. У 2006 р. вона ратифікувала Акт Міжнародної Конвенції UPOV 1991 р., що дозволяє охороняти сорти всіх ботанічних таксонів [1]. Таким чином, Компетентний орган у сфері охорони прав на сорти рослин є Установою, визначеною Законом України «Про охорону прав на сорти рослин», має виключну

компетенцію, спрямовану, зокрема, на виконання зобов'язань України за Конвенцією. Комплекс польових і лабораторних досліджень за результатами яких готується експертний висновок за заявкою на сорт рослин з пропозиціями щодо державної реєстрації сорту та/або прав на нього здійснюється відповідно до вимог чинних методик, які адаптовано до міжнародних вимог UPOV /DOCUMENT TGP/7 DEVELOPMENT OF TEST GUIDELINES adopted by the Council at its forty-eighth ordinary session on October 16, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp\\_7.pdf/](http://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp_7.pdf/).

Методичне забезпечення кваліфікаційної експертизи сортів рослин з визначення відмінності, однорідності та стабільності за часткою участі у розробці методик представлено на рисунку. Сьогодні чинні методики з експертизи на ВОС, адаптовані до міжнародних вимог UPOV, в основі яких лежить метод ідентифікації – морфологічний опис сортів рослин [3–5]. До розробки методик постійно залучаються заявники, селекціонери, співробітники наукових установ НААН і НАН України та вищих навчальних закладів, фахівці у сфері охорони прав на сорти рослин, сортової сертифікації, насінництва, сортовивчення та сортознавства. Методичне забезпечення експертизи на ВОС в Україні показано на рис. 1.

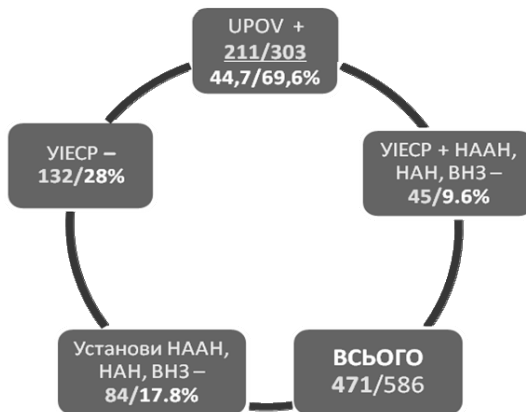


Рис. 1. Методичне забезпечення експертизи на ВОС в Україні на 15.12.2015 р.

Україна сьогодні має у міжнародній базі UPOV List all Test Guidelines by TG Reference Методики з проведення експертизи на ВОС сортів проса посівного (*Panicum miliaceum* L.) та щавлю кислого (*Rumex acetosa* L.) [5]. Відповідно до протоколу 42 сесії UPOV



«Польові культури» підготовлено проект Методики з визначення відмінності, однорідності та стабільності сортів елевсини коракана (*Eleusine coracana* (L.) Gaertn.).

Міжнародна діяльність державної системи охорони прав на сорти рослин формує позитивний імідж України у сфері охорони прав на сорти рослин та сортової сертифікації насіння та садивного матеріалу. Україна є членом Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (International Union for the Protection of New Varieties of Plants – UPOV) з листопада 1995 року.

У січні 2007 року Україна ухвалила оновлену версію (1991 року) Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин. Представник України регулярно відвідує засідання UPOV у Женеві. Під час цих засідань, починаючи від 1995 року, між представниками України та CPVO відбуваються прямі та неформальні контакти й дискусії (представники CPVO завжди відвідують засідання UPOV у Женеві як члени делегації ЄС).

Формальна співпраця між Україною та CPVO розпочалася 2005 року, коли представники Служби з офіційним візитом відвідали Міністерство сільського господарства та Український інститут експертизи сортів рослин. З нагоди цього візиту 25 квітня 2005 року в Києві було підписано Меморандум про взаєморозуміння між CPVO та Державною службою з охорони прав на сорти рослин. Поки що важко оцінити наслідки участі через короткий термін співпраці. Україна лише замовила звіт CPVO з технічного тестування. На думку представника Європейської комісії, потенціал залежить від збільшення співпраці на технічному рівні, такої як: підготовка технічного персоналу, участь українських представників як спостерігачів в експертних засіданнях CPVO. Витрати, пов'язані з участю в CPVO, несе Україна.

Порівняльна оцінка міжнародних та національної бази методичного забезпечення експертизи на ВОС наведено на рис. 2.

Аналіз міжнародних баз методичного забезпечення з експертизи на ВОС показує, що країни-учасники Міжнародного союзу з охорони нових сортів гармонізовано використовують Методики на ВОС з міжнародної бази UPOV, яка налічує понад 300 технічних документів.

Пріоритетним напрямом наукових досліджень з виконання підтеми «Вдосконалення методичного забезпечення експертизи сортів рослин та його адаптування до протоколів CPVO» була адаптація національних методик з експертизи на ВОС до протоколів CPVO.

Участь України в програмах Європейського Союзу з охорони прав на сорти рослин забезпечує *Агентство, що сприяє функціонуванню внутрішнього ринку Community Plant Variety Office*. Основна мета Технічного бюро з рослинного розмаїття (CPVO): *охорона прав інтелектуальної власності: сорти рослин*. CPVO (Союзне управління охорони рідкісних рослин), яке засновано в 1994 р. і його Центральний офіс знаходиться в Анжері, Франція.

Установчий документ: Регламент Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року про права Спільноти на сорти рослин Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights// Інтернет-сторінка <http://www.cpvo.europa.eu/> [10].

Основна Місія CPVO: впроваджувати й застосовувати систему охорони прав на сорти рослин, які встановлюються законодавством Спільноти.

Завдання:

- приймати заявки щодо прав Спільноти на сорти рослин і перевіряти заявки з огляду відповідності вимогам ЄС;

- вживати всіх необхідних заходів для здійснення технічної експертизи сорту, перевіряти відмінність сорту від інших, однорідність його характеристик і загальну стабільність, а також перевіряти назву сорту;

- надавати право Спільноті на сорти рослин, якщо результати експертизи є задовільними і якщо всі інші вимоги виконано;

- представляти інтереси Спільноти на міжнародній арені, зокрема, у Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин і співпраця з іншими міжнародними та регіональними організаціями, що діють у сфері охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Основні види діяльності: отримання заявок, організація технічних експертиз і видача рішень щодо надання права Спільноти на сорти рослин. Підтримка баз даних і надання доступу до необхідних документів. Підтримка та координація комплексу заходів з експертизи на ВОС. Продукти: Технічні експертизи (2005 року CPVO ініціювало 2 129 технічних досліджень, проведених різними експертними службами, які працюють від імені CPVO).

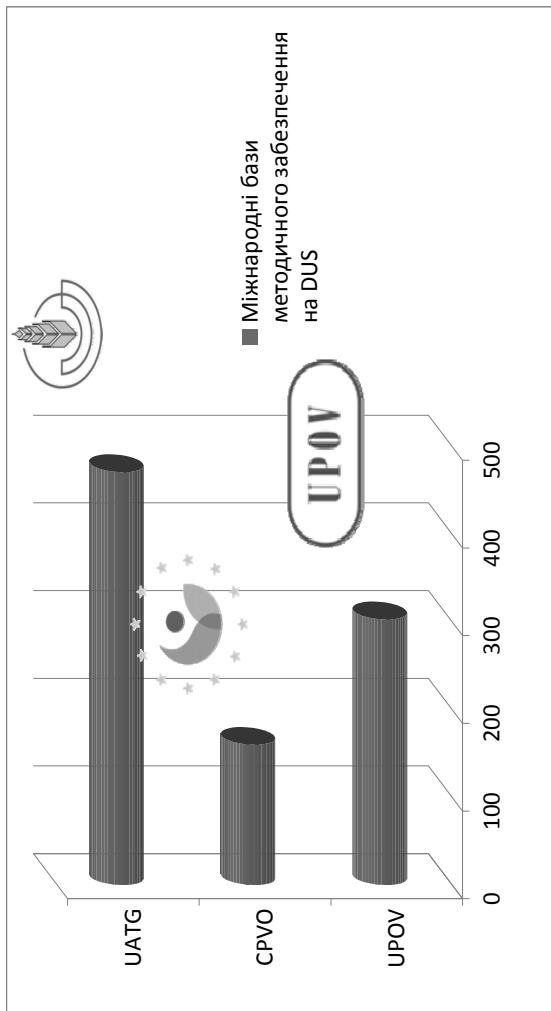


Рис. 2. Міжнародні бази методичного забезпечення експертизи на ВОС

**Бази даних CPVO:** Заявки та чинні назви видів рослин; База даних прецедентного права з прав на сорти рослин (PVR); Публікації; Звіти про виконання технічних проектів; Конференції; Форма участі третіх країн.

Згідно з Регламентом про заснування CPVO, Правління може запрошувати спостерігачів від третіх країн для участі у його засіданнях. Крім того, співпраця з третіми країнами може відбуватися у рамках Меморандуму про взаєморозуміння, що включатиме обмін інформацією та досвідом, навчання, участь в експертних засіданнях. Передумови для участі третіх країн:

- бути учасником Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин;

- підписати Меморандум про взаєморозуміння з CPVO (Україна уклала такий Меморандум з CPVO у 2005 році);

- фінансові внески третіх країн.

CPVO є організацією, яка самофінансується та отримує дохід від наданих послуг. Гонорари покривають витрати на різних етапах, які повинна пройти заявка на право Спільноти на сорти рослин.

#### **Приклади участі третіх країн:**

Країни-кандидати та країни EFTA запрошуються на щорічні зустрічі з експертними службами CPVO, що діють у державах-членах ЄС, як спостерігачі. На зустрічі 2005 року були присутні представники Болгарії, Хорватії, Румунії та Швейцарії. Під час зустрічей обговорюються питання проведення тестувань, звітування про тестування, відбувається обмін інформацією між CPVO та експертними службами, а також обмін інформацією та матеріалом між експертними службами. Крім того, країни EFTA мають доступ до централізованої бази даних назв сортів для цілей перевірки схожості в пропозиціях назв сортів рослин. CPVO бере участь у багатобенефіціарній програмі (multi-beneficiary programme) для Хорватії та Туреччини, аби уможливити їхню участь у системі Спільноти із охорони рослинного розмаїття.

Проведено порівняння протоколів CPVO, Методик UPOV та національних методик проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність. Підготовлено зведену порівняльну таблицю 1.

1. – Порівняння протоколів CPVO, Методик UPOV та національних методик проведення експертизи сортів рослин на ВОС

CPVO / TPTQ	Кількість документів		Примітка
	CPVO	UATG	
TP / AGRICULTURAL	18	18	Методики на ВОС: цукровий буряк та індау посівний UATG Кукурудза і горох: для двох напрямів використання
TP/ VEGETABLES	46	44	
TP / FRUITS	30	28	
TP / ORNEMENTALS	66	32	
ВСЬОГО	160	122	

Протоколи CPVO (160) охоплюють 191 ботанічний таксон, які розділено на чотири групи: сільськогосподарські (21), овочеві (54), фруктові (40) та декоративні (76). Для проведення експертизи сортів рослин з визначення відмінності, однорідності та стабільності Україна професійно зацікавлена у 122 протоколах CPVO зазначених вище.

Детальний аналіз методик з експертизи на ВОС за групою овочевих CPVO, України та UPOV наведено у таблиці 2.

2. – CPVO овочева група: наявність методик TGUA

№ з/п	Методика стосується ботанічного таксону / Латинська назва	Використаний документ UPOV для методик UATG	Порівняльна характеристика між таблицями ознак методик UATG та CPVO	Латина CPVO
1	2	3	4	5
1.	Артишок посівний та іспанський <i>Cynara scolymus</i> L.	184/4, 2011	CPVO добавило свою ознаку 18	<i>Cynara scolymus</i> L.
2.	Баклажан <i>Solanum melongena</i> L.	117/4/, 2002	CPVO видалили у UPOV ознаку 41	<i>Solanum melongena</i> L.
3.	Боби кормові <i>Vicia faba</i> L. var. <i>major</i> Harz	206/1, 2003	CPVO видалили у UPOV ознаку 28	<i>Vicia faba</i> L. var. <i>major</i> Harz

1	2	3	4	5
4.	Буряк столовий <i>Beta vulgaris</i> L. ssp. <i>vulgaris</i> var. <i>conditiva</i> Alef.	060/7, 2008	Співпадають всі ознаки. UATG розширили ознаку 23 проявом код 4	<i>Beta</i> <i>vulgaris</i> L. ssp. <i>vulgaris</i> var. <i>conditiva</i> Alef.
5.	Васильки справжні <i>Ocimum</i> <i>basilicum</i> L.	200/1, 2003	Співпадають всі ознаки. Прояв 21 ознаки розширили двома проміжними ознаками 4, 6	<i>Ocimum</i> <i>basilicum</i> L.
6.	Горох посівний <i>Pisum sativum</i> L.	007/10, 2009	CPVO видалили у UPOV ознаки 19, 30. Прояв ознаки 46CPVO = 48UPOV= 48UATG розширена проявом 5. Ознака 56,2 CPVO=58,2UPOV в UATG відсутня	<i>Pisum</i> <i>sativum</i> L.
7.	Дворядник тонколистий <i>Diplotaxis</i> <i>tenuifolia</i> (L.) DC.	244/1, 2008	Співпадають всі ознаки	<i>Diplotaxis</i> <i>tenuifolia</i> (L.) DC.
8.	Диня <i>Cucumis melo</i> L.	104/5, 2006	CPVO видалили у UPOV ознаку 57. Прояв 10 ознаки UPOV = CPVO 1;3;5 = 3;5;7 UATG	<i>Cucumis</i> <i>melo</i> L.
9.	Ендивій <i>Cichorium</i> <i>endivia</i> L.	118/4, 2003	Співпадають всі ознаки	<i>Cichorium</i> <i>endivia</i> L.
10.	Індау посівний <i>Eruca sativa</i> Mill.	НАЦ	Документ UPOV TG 245/1, 2008	<i>Eruca sativa</i> Mill.

1	2	3	4	5
11.	Кабачок, патисон, гарбуз звичайний <i>Cucurbita pepo</i> L.	119/4, 2002, 2007	Прояв ознаки 50 UATG розширили на код 8. Прояв ознаки 69 UATG розширили на коди 6,7,8	<i>Cucurbita pepo</i> L.
12.	Кавун звичайний <i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. et Nakai	142/4, 142/5, 2013	CPVO використали документ UPOV TG 142/5, 2013	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. et Nakai
13.	Капуста білоголова, савайська, червоноголова <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>alba</i> DC., <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>sabauda</i> DC., <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>rubra</i> DC.	048/7, 2004	Співпадають всі ознаки. Прояв 4 ознаки CPVO 3;5;7 = 1;3;5 UPOV = UATG	<i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>capitata</i> L.
14.	Капуста броколі <i>Brassica oleracea</i> L. convar. <i>botrytis</i> (L.) Alef. var. <i>cymosa</i> Duch.	151/4, 2006	Співпадають всі ознаки	<i>Brassica oleracea</i> L. convar. <i>botrytis</i> (L.) Alef. var. <i>cymosa</i> Duch.
15.	Капуста брюссельська <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>gemmifera</i> DC.	054/7, 2004	CPVO видалили у UPOV ознаку 10	<i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>gemmifera</i> Zenker

1	2	3	4	5
16.	Капуста кольрабі <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>gongylodes</i> L.	065/4, 2002	Співпадають всі ознаки	<i>Brassica oleracea</i> L. convar. <i>acephala</i> (DC.) Alef. var. <i>gongylodes</i> L.; <i>Brassica oleracea</i> L. <i>gongylodes</i> Group
17.	Капуста пекінська <i>Brassica rapa</i> L. var. <i>pekinensis</i> (Lour.) Kitam.	105/4, 2003	Співпадають всі ознаки	<i>Brassica rapa</i> L. var. <i>pekinensis</i> (Lour.) Kitam.
18.	Капуста цвітна <i>Brassica oleracea</i> L. convar. <i>botrytis</i> (L.) Alef. var. <i>botrytis</i>	045/7, 2009	Співпадають всі ознаки	<i>Brassica oleracea</i> L. convar. <i>botrytis</i> (L.) Alef. var. <i>botrytis</i> L.
19.	Квасоля звичайна <i>Phaseolus vulgaris</i> L.	012/9, 1999	CPVO видалили у UPOV ознаку 2, зміннили нумерацію, переставили дві ознаки 23 та 22; 12 ознака CPVO 3;5;7 = 13 UPOV 1;2;3 = UATG; 33 ознака CPVO 3;5;7 = 35 UPOV 1;2;3 = UATG	
20.	Кукурудза звичайна, розлусна, цукрова <i>Zea mays</i> L.	002/7, 2009	Співпадають всі ознаки. CPVO видалили у UPOV ознаки 4, 7	



1	2	3	4	5
21.	Кріп пахучий <i>Anethum graveolens</i> L.	165/3, 1999	CPVO видалили у UPOV ознаку 11	<i>Anethum graveolens</i> L.
22.	Мласкавець колосковий та мласкавець італійський <i>Valerianella locusta</i> L. та <i>Valerianella eriocarpa</i> Desv.	075/7, 2006	Співпадають всі ознаки. Прояв ознаки 16 UATG розширили на прояв код 9	<i>Valerianella locusta</i> L. та <i>Valerianella eriocarpa</i> Desv.
23.	Морква посівна <i>Daucus carota</i> L.	049/8, 2007	CPVO видалили у UPOV ознаку 29	<i>Daucus carota</i> L.
24.	Нут звичайний <i>Cicer arietinum</i> L.	143/4, 2005	CPVO переставив ознаки: 1 CPVO= 3UPOV= 3UATG; 2 CPVO= 1UPOV= 1UATG 3 CPVO= 2UPOV= 2UATG. Далі співпадають ознаки. Прояв ознаки:7 UATG розширило на два коди 3, 4; ознаки 13 UATG розширило на один код 7; ознаки 19 UATG розширило на один код 9	<i>Cicer arietinum</i> L.
25.	Огірок посівний <i>Cucumis sativus</i> L.	061/2, 2008	Співпадають всі ознаки. Прояв ознаки 47 UATG = CPVO 1; 2; 3 = UPOV 1; 9	<i>Cucumis sativus</i> L.
26.	Пастернак <i>Pastinaca sativa</i> L.	218/2, 2012	CPVO видалили у UPOV ознаку 9, 24	

1	2	3	4	5
27.	Перець однорічний (солодкий, гострий), паприка, чілі <i>Capsicum annuum</i> L.	076/8, 2006	CPVO видалили у UPOV ознаку 2	<i>Capsicum annuum</i> L.
28.	Петрушка городня <i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Nym. ex A.W.Hill	136/5, 2005	Співпадають всі ознаки	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Nym. ex A.W.Hill
29.	Підщепа помідора <i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum habrochaites</i> S. Knapp & D.M. Spooner; <i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum peruvianum</i> (L.) Mill.; <i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum cheesmaniae</i> (L. Ridley) Fosberg	294/1, 2013+2014		<i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum habrochaites</i> S. Knapp & D.M. Spooner; <i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum peruvianum</i> (L.) Mill.; <i>Solanum lycopersicum</i> L. Ч <i>Solanum cheesmaniae</i> (L. Ridley) Fosberg
30.	Помідор їстівний <i>Solanum lycopersicum</i> L.	044/11, 2011/13	Відрізняється кардинально	<i>Solanum lycopersicum</i> L.

1	2	3	4	5
31.	Редька посівна (редиска) <i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>sativus</i>	064/6	CPVO використало у UPOV об'єднану методику 063/7, 064/7	<i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>sativus</i> , <i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>niger</i> (Mill.) S. Kerner
32.	Салат посівний (головчастий, листовий, ромен, стебловий, напівголовчастий) <i>Lactuca sativa</i> L.	13/10, 2006, 2011, 2013	CPVO видалили у UPOV ознаки 3,4. Ознака 37,1 по 37,17 CPVO = 39,1 по 39,17 UPOV в UATG відсутні. Прояв ознаки 11 CPVO =13 UPOV= UATG розширено ще на один код 4	<i>Lactuca sativa</i> L.
33.	Селера коренеплідна <i>Apium graveolens</i> L. var. <i>rapaceum</i> (Mill.) Gaud.	074/4, 2002, 2006	CPVO видалили у UPOV ознаку 4	<i>Apium graveolens</i> L. var. <i>rapaceum</i> (Mill.) Gaud.
34.	Селера черешкова і листовка <i>Apium graveolens</i> L. var. <i>dulce</i> (Mill.) Pers.; <i>A. graveolens</i> L. var. <i>secalinum</i> Alef.	082/4, 2002	CPVO видалили у UPOV ознаку 2	<i>Apium graveolens</i> L. var. <i>dulce</i> (Mill.) Pers.; <i>A. graveolens</i> L. var. <i>secalinum</i> Alef.
35.	Фенхель звичайний, головчастий, медико-ароматичний <i>Foeniculum vulgare</i> Miller	183/3, 2001	Співпадають всі ознаки	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller

1	2	3	4	5
36.	Холодок лікарський <i>Asparagus officinalis</i> L.	130/3, 1990	Співпадають всі ознаки	<i>Asparagus officinalis</i> L.
37.	Цибуля батун <i>Allium fistulosum</i> L.	161/3, 1998	CPVO видалили у UPOV ознаку 13	<i>Allium fistulosum</i> L.
38.	Цибуля городня, цибуля шалот <i>Allium cepa</i> L., <i>Allium oschaninii</i> O. Fedtsch.	046/7, 2009	Співпадають всі ознаки	<i>Allium cepa</i> L., <i>Allium oschaninii</i> O. Fedtsch.
39.	Цибуля порей <i>Allium porrum</i> L.	085/4, 2008	Співпадають всі ознаки	<i>Allium porrum</i> L.
40.	Цибуля шніт (скорода) <i>Allium schoenoprasum</i> L.	198/1, 2003	Співпадають всі ознаки. Прояв ознаки 3 UATG 3;5;7 = CPVO 1;3;5 = UPOV	<i>Allium schoenoprasum</i> L.
41.	Цикорій коренеплідний (промисловий) <i>Cichorium intybus</i> L.	172/4, 2005	Співпадають всі ознаки. CPVO розширило першу ознаку на один код 5	<i>Cichorium intybus</i> L.
42.	Цикорій листовий <i>Cichorium intybus</i> L.	173/3, 2000		<i>Cichorium intybus</i> L.
43.	Часник <i>Allium sativum</i> L.	162/4, 2001	Співпадають всі ознаки	<i>Allium sativum</i> L.
44.	Шпинат городній <i>Spinacea oleracea</i> L.	55/7, 2007, 2011, 2013	CPVO додали першу ознаку свою; 2 CPVO = 1 UPOV = 1 UATG 3 CPVO = 2 UPOV = 19 UATG 4 CPVO = 3 UPOV = 2 UATG 5 CPVO = 4 UPOV = 3 UATG	<i>Spinacea oleracea</i> L.

Порівняльна характеристика морфологічних ознак ботанічних таксонів групи овочевих для країн-учасників Європейської спільноти показала, що латинські назви родів, видів та різновидностей рослинного різноманіття України (Методики на ВОС:UATG) у більшості випадків співпадають з технічними документами TG UPOV та протоколами CPVO.

Структурний аналіз кількості морфологічних ознак, включених до таблиць методик, показав, що країни-учасники UPOV диференційовано підходять до вимог гармонізації, враховуючи свої національні, територіальні та комерційні інтереси, не порушуючи при цьому наявності у таблицях обов'язкових морфологічних ознак для країн-учасників. Це стосується ідентифікаційних ознак із позначкою (\*). Ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають.

Слід відмітити, що методи дослідження для опису морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють гармонізовано методом візуальної оцінки і за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено у першій колонці Таблиці ознак. Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано у другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин/частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи, попередньо визначених рослин / частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин / частин рослин.

Нами також проведена порівняльна характеристика морфологічних ознак та ступеня їхнього прояву в протоколах CPVO, технічних документах UPOV та методиках UATG для групи овочеві.

**Висновки.** За результатами проведених досліджень з комплексної ініціативної наукової тематики «Розробка та

вдосконалення законодавчої, нормативно-правової та науково-методичної бази в сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до законодавства Європейського Союзу» для *Підтеми 3 «Вдосконалення методичного забезпечення експертизи сортів рослин та його адаптування до протоколів CPVO»* відповідно до календарного плану на 2015 рік та порівняльної оцінки Методик з експертизи на відмінність, однорідність та стабільність сортів рослин (CPVO – протоколи; UPOV – TG; Україна – UATG) встановлено:

1. Морфологічний опис сортів рослин під час польової діагностики якісних (QL), кількісних (QN) та псевдоякісних (PQ) ознак фенотипів є основним для проведення експертизи на відмінність, однорідність та стабільність (BOC-тест) як за міжнародними вимогами UPOV, так і за вимогами CPVO.

2. Національні Методики проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність розробляються з обов'язковим урахуванням вимог DOCUMENT TGP/7 DEVELOPMENT OF TEST GUIDELINES adopted by the Council at its forty-eighth ordinary session on October 16, 2014.

3. Методична база CPVO Європейського Союзу на етапі досліджень у 2015 році включала протоколи для 160-ти ботанічних таксонів, з яких 46 овочеві.

4. Для цілей проведення науково-технічної експертизи заявки на сорт рослин в Україні професійну зацікавленість являють собою протоколи CPVO Європейського Союзу для 122-ох ботанічних таксонів, з них овочеві 44.

5. Порівняльна оцінка таблиці морфологічних ознак та ступенів їхнього прояву для ботанічних таксонів групи овочевих забезпечила розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву): артишок 1 (9); баклажан 2 (7); боби кормові 1 (3); буряк столовий 1 (1); васильки справжні 1 (2); горох посівний 5 (14); диня 2 (3); індау посівний (різні методики); кабачок, патисон, гарбуз 2 (4); капуста брюссельська 10 (7); квасоля звичайна 5 (8); кріп пахучий 1 (3); мласкавець колосковий 1 (1); морква 1 (4); нут звичайний 6 (3); огірок посівний 1 (2); перець однорічний 1 (3); підщепа помідора 4 (1); салат посівний 20 (7); селера коренеплідна 4 (3); селера черешкова 1 (4); цибуля батун 1 (3); цибуля шніт 1 (3); цикорій 5 (10) та шпинат 4 (3).

6. Польова діагностика фенотипів рослин методом морфологічного опису для ідентифікації сортів за відповідними ознаками та ступенями їхнього прояву для підготовки гармонізованих описів сортів рослин у рамках Схем сортової сертифікації ОЕСД практично приведена до міжнародних вимог UPOV та частково до протоколів CPVO Європейського Союзу.

### ***Бібліографія***

1. Міжнародна Конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р., переглянута в м. Женева 10 листопада 1972 р., 23 жовтня 1978 р. та 19 березня 1991 р. Офіційний переклад. – К. : АЛЕФА, 2006. – 31 с.

2. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / за ред. А.С. Довгерта. – Книга 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України / Уклад. Р.В. Дроб'язко. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2001. — 520 с. Книга 2: Виступи, статті європейських спеціалістів. — К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 460 с.

3. Дроб'язко В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу / В. Дроб'язко // Питання інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Вип. 4. – К., 2006. – С. 66–113.

4. Капіца Ю. М. Забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі / Ю. М. Капіца // Інтелектуальний капітал. – 2005. – № 4. – С. 3–11.

5. Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті Європейської інтеграції: концептуальні засади: монографія / За ред. О. П. Орлюк. – К.: Лазурит-Поліграф, 2010. – 464 с.

6. Руденко О. В. Уніфікація норм авторського права в Директивах ЄС / О. В. Руденко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2003. – Вип. 180. – С. 68–72.

7. Скордамалья В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: Навч. посіб. / Скордамалья В. – К.: ІМВ КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2004. – 156 с.

8. Європейський Союз. Словник-довідник. – К.: К. І. С., 2001. – С. 25 – 26.

9. A new idea for Europe. The Schuman declaration – 1950 – 2000. European Commission. Series: European Documentation. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000 – P. 15.

10. Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights// Інтернет-сторінка <http://www.cpvo.europa.eu/>.

11. Про охорону прав на сорти рослин [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верховною Радою 21 квітня 1993 р.] – Режим доступу : [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3116-12\\_41](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3116-12_41)

12. DOCUMENT TGP/7 DEVELOPMENT OF TEST GUIDELINES adopted by the Council at its forty-eighth ordinary session on October 16, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp\\_7.pdf](http://www.upov.int/edocs/tgpdocs/en/tgp_7.pdf).

13. Електронний ресурс : <http://www.sops.gov.ua> 5. Офіційний веб-сайт UPOV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.upov.int](http://www.upov.int).

Лещук Н.В., Шкапенко Е.А., Позняк А.В.

Методическое обеспечение экспертизы на ООС сортов растений группы овощных в Украине и странах ЕС: сравнительный анализ.

**Резюме.** Проведен сравнительный анализ методического обеспечения экспертизы на ООС сортов растений группы овощных в Украине и странах Европейского Союза.

Leshchuk N.V., Shkapenko E.A., Poznyak A.V.

Methodological support of the expertise for the difference, uniformity, stability of plant varieties of vegetable groups in Ukraine and EU countries: comparative analysis.

**Summary.** A comparative analysis of the methodological support of the examination for the difference, uniformity, and stability of vegetable varieties in Ukraine and the countries of the European Union has already been carried out.